

NOTAT

Dato: 2. juni 2023

Status for skærpet prisovervågning

**KONKURRENCE- OG
FORBRUGERSTYRELSEN**

Som følge af den høje inflation har KFST siden august 2022 fulgt den generelle prisudvikling (inflationen) og udviklingen i bruttoavanceerne i Danmark tæt.

ERHVERVSMINISTERIET

Erhvervsministeren modtog i begyndelsen af 2023 en status på prisovervågningen. I dette notat gives en ny, overordnet status med afsæt i opdaterede data. Overordnet er status følgende:

- De overordnede forbrugerpriser er siden starten af 2022 og frem til april 2023 steget mindre end i Holland, Sverige og Tyskland i gennemsnit og mindre end i EU-landene set under et. Det danske forbrugerprisniveau har været nogenlunde konstant siden oktober 2022.
- For hele økonomien er den sæsonkorrigerede bruttoavanceprocent opgjort til ca. 29 pct. i 4. kvartal 2022 og i 1. kvartal 2023. Det er lavere end i de foregående år. Bruttoavanceprocenten steg midlertidigt i 3. kvartal 2022, hvilket overvejende var drevet af en stigning i bruttoavancen for forsyningssektoren.
- For hele 2022 var den andel af de danske brancher, der har oplevet et fald i bruttoavanceprocenten, større end i de foregående år. Det dækker over, at andelen af brancher med fald i bruttoavanceprocenten var relativt høj i 2. og 3. kvartal af 2022, men på nogenlunde samme niveau som tidligere år i 4. kvartal.
- Samlet set er fødevarerpriserne steget mindre i Danmark end i de tre sammenligningslande set under et og i EU.
 - Prisen på nogle af de væsentlige input i fødevarerproduktionen begyndte at stige før prisstigningerne på de danske producentpriser for fremstilling af fødevarer og forbrugerprisen på fødevarer tog fart. Inputpriserne begyndte at falde

for godt et år siden. Det kan have bidraget til, at fødevarepriserne er stabiliseret.

- Denne pristræghed kan bl.a. skyldes, at priserne i de forskellige led i værdikæden ofte er bundet i faste kontrakter for en periode, hvorfor pristilpasninger – op såvel som ned – kommer med en vis forsinkelse.
- Det danske producentprisindeks for fremstilling af fødevarer begyndte at stige i starten af 2022 og er steget en smule mere end forbrugerpriserne på fødevarer. Det peger isoleret set i retning af, at supermarkedernes direkte indtjening på salget ikke er steget i perioden.

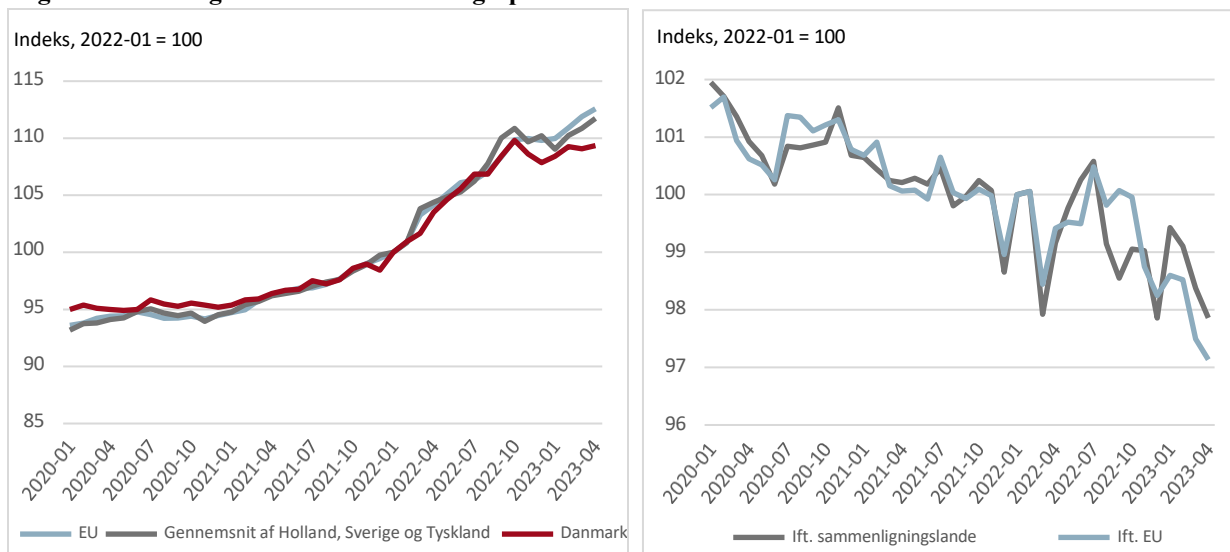
I det følgende beskrives først prisudviklingen i Danmark i forhold til sammenligningslandene, og dernæst hvordan virksomhedernes bruttoavancer har udviklet sig i forbindelse med de stigende priser. Herefter rettes fokus mod fødevarer og energi.

1. Den overordnede udvikling

De danske forbrugerpriser er siden starten af 2022 og frem til april 2023 steget nogle procentpoint mindre end forbrugerpriserne i Holland, Sverige og Tyskland (i gennemsnit), jf. figur 1. Det samme billede tegner sig, hvis den danske prisudvikling sammenlignes med prisudviklingen i samtlige EU-lande under et. Den mindre prisstigning i Danmark afspejler, at de danske priser siden oktober 2022 har været på et konstant niveau, mens priserne i sammenligningslandene siden årsskiftet er fortsat med at stige.

Blandt de 27 lande, der indgår i det samlede EU-indeks, er det alene Belgien, Finland, Luxembourg og Spanien, der har haft en lavere prisstigning end Danmark fra januar 2022 og frem til april 2023.

Figur 1. Udviklingen i de samlede forbrugerpriser

Kilde: Eurostat og Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens egne beregninger

Note: De to kurver figuren til højre viser prisudviklingen i Danmark i forhold til den gennemsnitlige prisudvikling i hhv. sammenligningslandene og EU. Det vil sige, at når kurven stiger, er prisudviklingen hurtigere i Danmark end i sammenligningslandene, mens den er langsommere, når kurven falder. Sammenligningslandene er valgt, da de ligger relativt tæt på Danmark og er nogenlunde sammenlignelige fsva. velstand mv. Det bemærkes, at den svenske krone er deprecieret i perioden, hvilket isoleret set har medført et opadgående pres på priserne i Sverige.

Selvom den årlige stigning i forbrugerpriserne – inflationen – er aftagende, var den i april 2023 stadig på et højt niveau på 5,6 pct. Dette er til trods for, at de samlede priser siden oktober, som nævnt ovenfor, har ligget på et omtrent konstant niveau. Den stadig høje inflation er derfor i vid udstrækning et såkaldt overhæng fra den stigning i forbrugerpriserne, der fandt sted fra januar til oktober 2022, jf. figur 1. Hvis forbrugerpriserne beregnings-teknisk antages at være konstante i resten af 2023, vil inflationen i juli måned nå ned på 2,3 procent, mens inflationen i december 2023 vil være 1,4 procent.

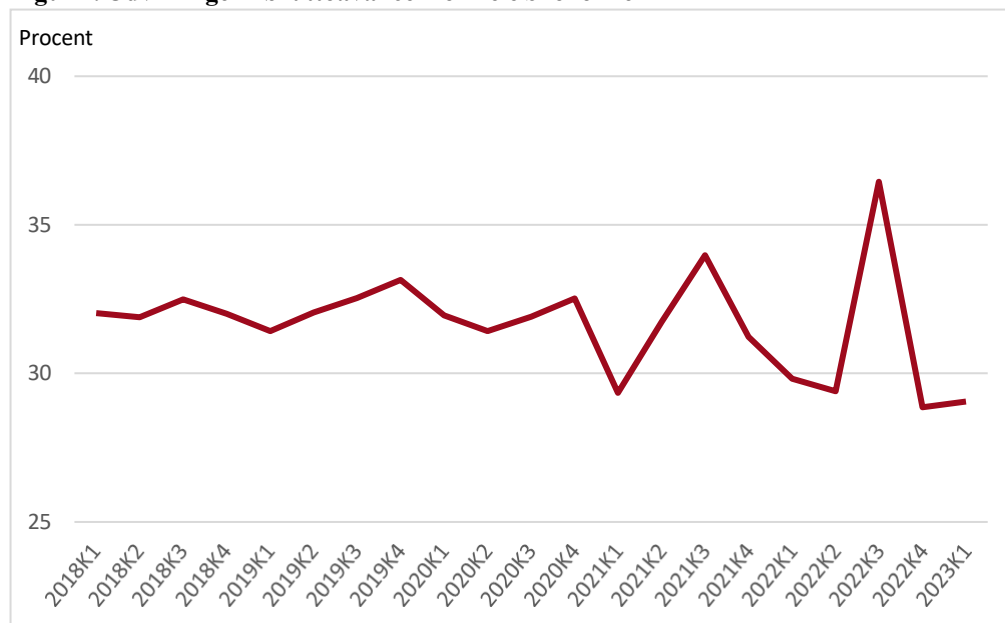
1.2 Udviklingen i bruttoavancer

En bruttoavance giver et billede af, hvor stor en del af en virksomheds omsætning, der er tilbage, når virksomhedens omkostninger til vareforbrug er trukket fra. Herudover har virksomheder typisk udgifter til løn, husleje m.v., som skal dækkes af bruttoavancen. Bruttoavancen angiver derfor ikke en virksomheds indtjening. Bruttoavancen kan opgøres i både procent

og i værdier.¹ En bruttoavanceprocent kan godt falde, selvom en bruttoavance i værdi er uændret. Se bilag 1 for en yderligere uddybning af bruttoavancebegrebet.

For hele økonomien er den sæsonkorrigerede bruttoavanceprocent opgjort til ca. 29 pct. i 4. kvartal 2022 og i 1. kvartal 2023, jf. figur 2. Det er lavere end i de foregående år. Stigningen i 3. kvartal var overvejende drevet af en stigning i bruttoavancen for forsyningssektoren fra 2. til 3. kvartal. Siden har forsyningssektoren oplevet fald i bruttoavancen i 4. kvartal 2022 og i 1. kvartal 2023 set i forhold til kvartalet før. Også transportsektoren (primært søtransport) har oplevet stigende bruttoavancer i 2021 og begyndelsen af 2022, men i denne branche er bruttoavanceprocenten faldet igen og er nu på niveau med bruttoavanceprocenten i 2020.

Figur 2. Udviklingen i bruttoavancer for hele økonomien

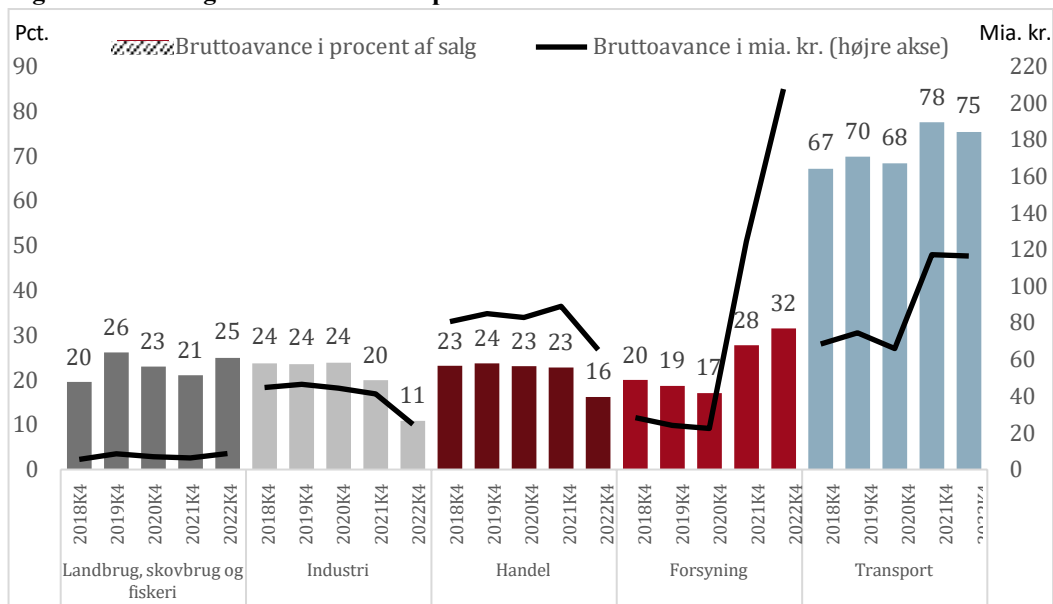

Kilde: Danmarks Statistik FIKS11 og Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens egne beregninger

For hovedsektorerne industri, handel og transport er bruttoavanceprocenten faldet fra 4. kvartal 2021 til 4. kvartal 2022, mens bruttoavanceprocenten for landbrug mm. er gået lidt op, jf. figur 3. For forsyning er der tale om en ret kraftig stigning i bruttoavanceprocenten fra 4. kvartal 2021 til 4. kvartal 2022. Det er endnu ikke muligt at beregne bruttoavancen i kroner på detaljeret niveau for 1. kvartal 2023.

¹ Når bruttoavancen i kroner beskrives i notatet skrives dette eksplicit, mens begrebet bruttoavance og bruttoavanceprocent af formidlingsmæssige årsager anvendes synonymt.

Figur 3. Udviklingen i bruttoavancer på hovedsektorniveau

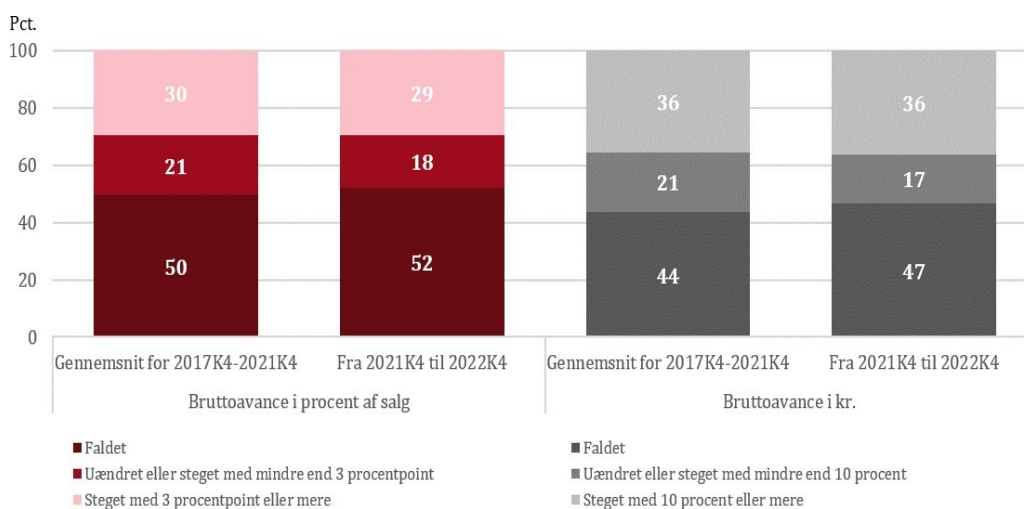

Kilde: Danmarks Statistik FIKS11, Eurostat og Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens egne beregninger

Note: Bruttoavancen i mia. kr. er deflateret med BNP-deflatoren.

I 2. og 3. kvartal af 2022 oplevede flere brancher faldende bruttoavancer sammenlignet med samme kvartal året før. I 2. og 3. kvartal faldt bruttoavancen således for 63-64 pct. procent af brancherne mod i gennemsnit 49 procent de foregående år. I 4. kvartal 2022 var billedet mere normalt, jf. figur 4. På det mest detaljerede brancheniveau er det 52 procent af de 509 brancher, som har haft et fald i bruttoavanceprocenten fra 4. kvartal 2022 til 4. kvartal 2023. I årene 2017-2021 var denne andel på ca. 50 procent.

Figur 4. Udviklinger i bruttoavancer

Kilde: Danmarks Statistik FIKS44 og Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens egne beregninger.

Note: Der er 509 branchekoder inkluderet i datagrundlaget.

I Økonomisk Redegørelse fra maj 2023 noteres det ligeledes, at *”For den private sektor som helhed var bruttooverskuddet som andel af produktionsværdien omtrent uændret i 2022 sammenlignet med 2021. Eksklusive forsyning og søtransport var der i 2022 derimod det laveste bruttooverskud blandt de resterende dele af den private sektor i indeværende årtusind.”*²

De Økonomiske Råd konkluderer tilsvarende, at der er tegn på, at virksomhederne de seneste par år har absorberet en del af de højere omkostninger i deres profitmarginer³.

2. Udviklingen i fødevarepriserne

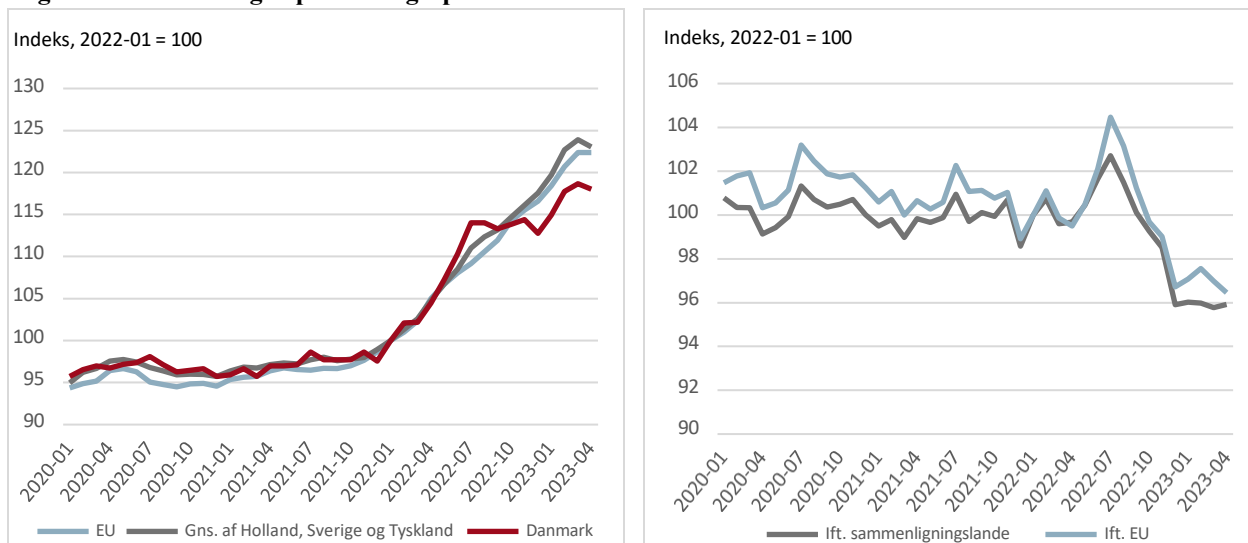
Fra starten af 2022 frem til april 2023 er fødevarepriserne steget noget mindre i Danmark end i sammenligningslandene og EU, jf. figur 5. Det dækker over, at fødevarepriserne i Danmark steg mere end i de øvrige lande frem til august 2022, mens det modsatte har været tilfældet i den efterfølgende periode. De danske fødevarepriser har således været omtrent stabile i sidste del af 2022.

Fra starten af 2022 og frem til april 2023 har stigningen i de danske fødevarepriser været 4-5 procentpoint mindre end i sammenligningslandene og i EU.

² Økonomiministeriet, Økonomisk Redegørelse, Maj 2023, s. 24.

³ De Økonomiske Råd, Dansk Økonomi, forår 2023, s. 76.

Figur 5. Prisudviklingen på forbrugerpriser for fødevarer

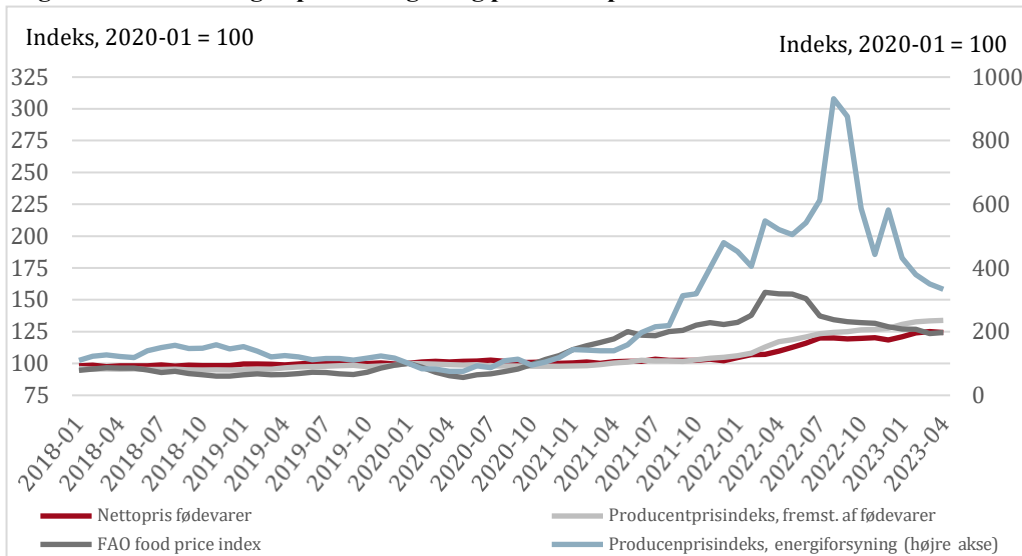
Kilde: Eurostat og Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens egne beregninger

Note: De to kurver i figuren til højre viser prisudviklingen i Danmark i forhold til den gennemsnitlige prisudvikling i hhv. sammenligningslandene og EU. Det vil sige, at når kurven stiger, er prisudviklingen hurtigere i Danmark end i sammenligningslandene, mens den er langsommere, når kurven falder. Sammenligningslandene er valgt, da de ligger relativt tæt på Danmark og er nogenlunde sammenlignelige f.eks. fx velstand. Det bemærkes, at den svenske krone er deprecieret i perioden, hvilket isoleret set har medført et opadgående pres på priserne i Sverige.

Forbrugerprisen på fødevarer afhænger af prisdannelsen i en værdikæde, som ofte inkluderer landmænd, fødevarereproducenter, grossister og i sidste ende detailldet (samt prisen på importerede fødevarer).

Det danske producentprisindeks for fremstilling af fødevarer begyndte at stige i starten af 2022 og er steget en smule mere end forbrugerprisen på fødevarer, jf. figur 6. Det understøtter isoleret set, at detailhandlens (herunder supermarkedernes) direkte indtjening på salget af fødevarer ikke er steget i perioden.

Figur 6. Prisudviklingen på forbruger- og producentpriser for fødevarer

Kilde: Danmarks Statistik og FAO.

Note: FN's Food and Agriculture Organization (FAO) food price index er et mål for den månedlige udvikling i de internationale priser på en række råvarer til brug i fødevarerproduktion.

Det er vanskeligt at finde et entydigt bredt dækkende mål for, hvordan råvarepriserne udvikler sig, da råvaresammensætningen varierer fra fødevarereprodukt til fødevarereprodukt. Men et af de mål, som har været fremhævet, er FN's indeks for udviklingen i råvarepriserne – det såkaldte FAO-indeks.⁴ Opgjort ved FAO-indekset begyndte råvarepriserne at stige allerede i midten af 2020 og steg ganske betydeligt frem til marts 2022.

Et andet væsentligt input i de værdikæder, som producerer fødevarer, er energi. Producentprisindekset for energiforsyning begyndte også at stige kraftigt i slutningen af 2020 og steg voldsomt frem til august 2022. Omvendt er disse mål for inputpriser faldet over den seneste periode. Det kan have bidraget til, at prisstigningerne på fødevarer er bremsede op.

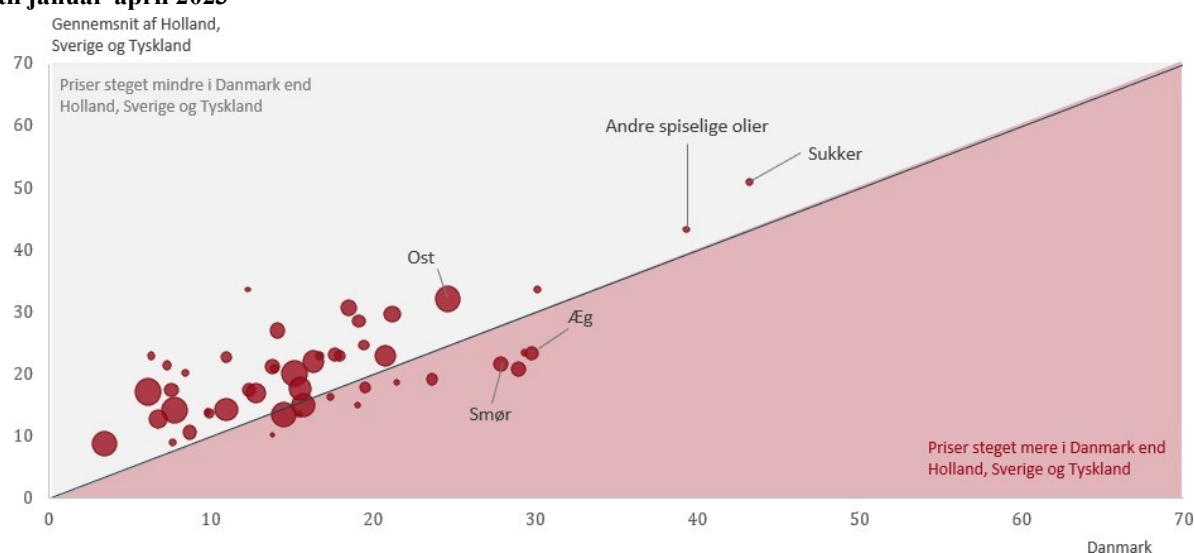
Der tegner sig således et billede af, at priserne på nogle af de væsentlige input begyndte at stige i god tid før de danske producentpriser for fremstilling af fødevarer og forbrugerprisen på fødevarer. Denne pristræghed kan skyldes, at priserne i de forskellige led i værdikæden ofte er bundet i faste kontrakter for en periode, hvorfor pristilpasninger både opad og nedad

⁴ Det samlede FAO-indeks måler de månedlige ændringer i en kurv af internationalt handlede råvarer for fødevarer. Det samlede indeks bygger på fem underindeks for hhv. korn, vegetabiliske olier, mejerivarer, kød og sukker. Det samlede indeks er sammensat af priser på i alt 95 forskellige råvarer.

kommer med en vis forsinkelse. Omvendt kan faldet i råvarepriserne gennem det seneste år have bidraget til at stabilisere fødevarepriserne, mens andre omkostninger formentlige påvirker priserne i opadgående retning. De Økonomiske Råd påpeger bl.a., at ”Historiske erfaringer viser dog, at prisændringer på uforarbejdede fødevarer har tendens til at slå fuldt igennem med en forsinkelse på op til halvandet år, jf. Dansk Økonomi, efterår 2022. Det er derfor forventeligt, at faldet i råvarepriserne endnu ikke afspejles fuldt ud i forbrugerpriserne på fødevarer. Dertil kommer, at slutprisen på fødevarer også afhænger af prisen på andre produktionsinputs, herunder løn-, transport- og bearbejdningsomkostninger, som også er steget det seneste år.”⁵

Prisen på de fleste forbrugsgrupper på fødevareområdet er steget lidt mindre end i sammenligningslandene, jf. figur 7 (som måler den procentuelle stigning fra januar-april 2022 til samme periode i 2023). Der er dog også varegrupper, som er steget lidt mere i Danmark, som eksempelvis smør og æg. De danske priser på smør er forholdsvist volatile, hvorfor man skal være forsigtig med at tolke på udsving over få måneder. Fra starten af 2022 til april 2023 er prisen på smør steget lige så meget i sammenligningslandene som i Danmark, jf. afsnit 2.1 herunder.

Figur 7. Gennemsnitlig årlig vækst i procent, glidende gennemsnit januar-april 2022 til januar-april 2023

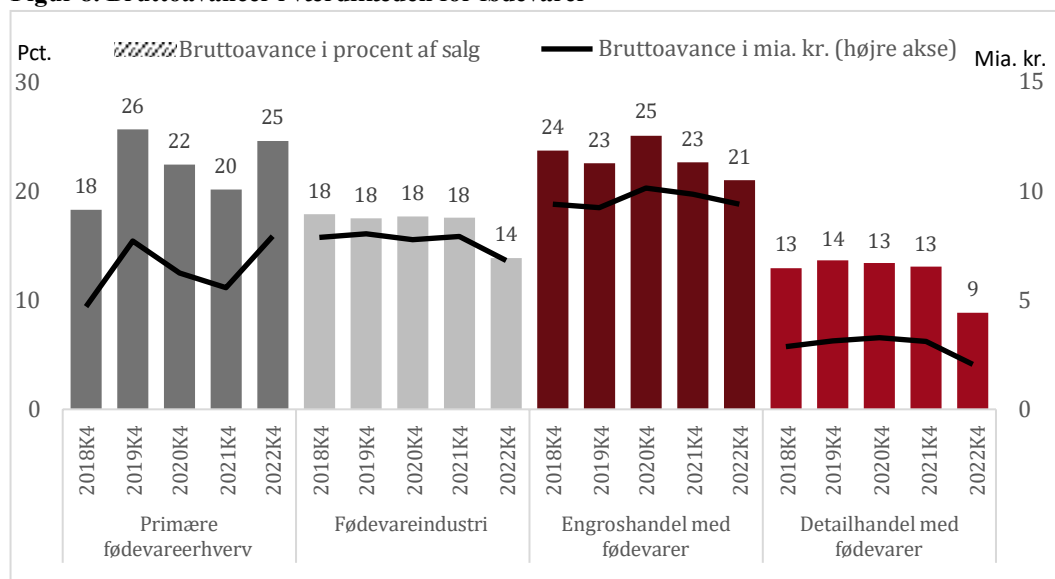
Kilde: Eurostat og Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens egne beregninger.

Note: Størrelsen på boblerne indikerer den pågældende forbrugsgruppes forbrugsvægt. Sammenligningslandene er valgt, da de enten er relativt tæt på Danmark eller nogenlunde samme størrelse.

⁵ De Økonomiske Råd, Dansk Økonomi, forår 2023, s. 45.

For bruttoavancer i værdikæden for fødevarer er der sket et fald for fødevareindustrien, engroshandel med fødevarer samt detailhandlen fra 4. kvartal 2021 til 4. kvartal 2022, mens der er sket en stigning for de primære fødevareerhverv i samme periode, jf. figur 8.

Figur 8. Bruttoavancer i værdikæden for fødevarer

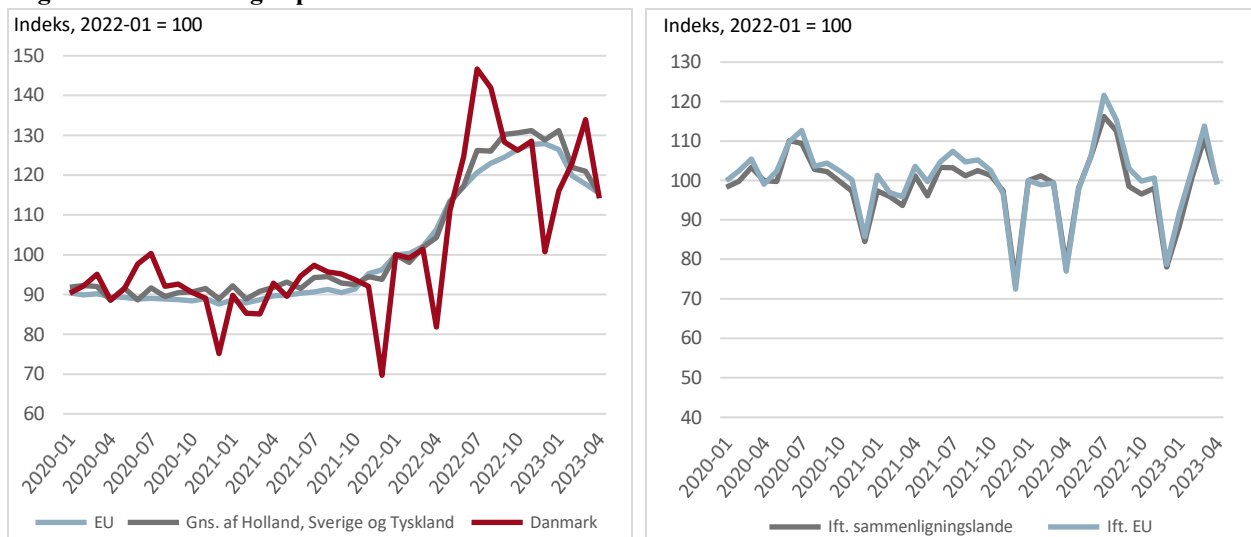
Kilde: Danmarks Statistik FIKS33 og FIKS44 samt Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens egne beregninger

Note: Bruttoavancen i mia. kr. er deflateret med BNP-deflatoren.

2.1 Smør

Prisudviklingen på smør i Danmark, i sammenligningslandene og i EU følges nogenlunde ad over tid, men udviklingen i Danmark er præget af sæsonudsving, jf. figur 9. I Danmark falder prisen fx typisk en del i december.

Figur 9. Prisudviklingen på smør

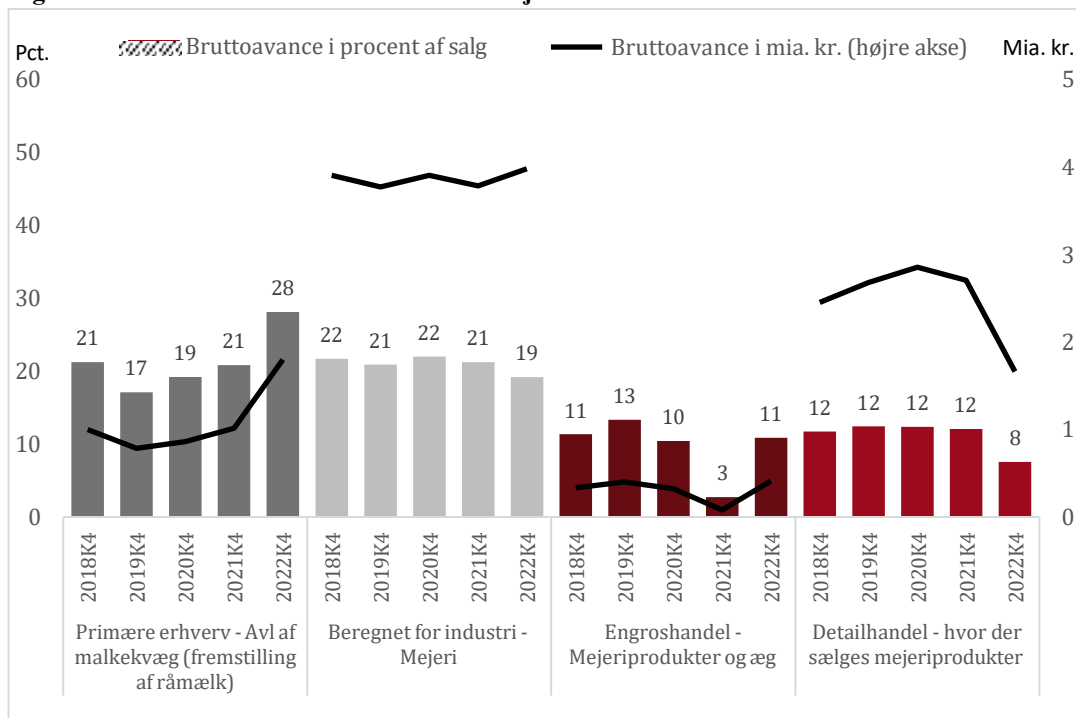
Kilde: Eurostat og Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens egne beregninger

Note: De to kurver i figuren til højre viser prisudviklingen i Danmark i forhold til den gennemsnitlige prisudvikling i hhv. sammenligningslandene og EU. Det vil sige, at når kurven stiger, er prisudviklingen hurtigere i Danmark end i sammenligningslandene, mens den er langsommere, når kurven falder. Sammenligningslandene er valgt, da de ligger relativt tæt på Danmark og er nogenlunde sammenlignelige f.eks. fx velstand. Det bemærkes, at den svenske krone er deprecieret i perioden, hvilket isoleret set har medført et opadgående pres på priserne i Sverige.

Produktion og salg af smør sker i en samlet værdikæde, som består af landbrug, mejerier og engros/detailhandel. Bruttoavancerne i detailhandlen, hvor der sælges mejeriprodukter⁶, har været faldende, jf. figur 10. Det samme gælder for engroshandel med mejeriprodukter og æg og for mejeri. For avl af malkekvæg er bruttoavancen derimod steget.

⁶ Detailhandel, hvor der sælges mejeriprodukter, består af ”Supermarkeder”, ”Discount-forretninger” og ”Detailhandel med dagligvarer via internet”.

Figur 10. Bruttoavancer i værdikæden for mejeri

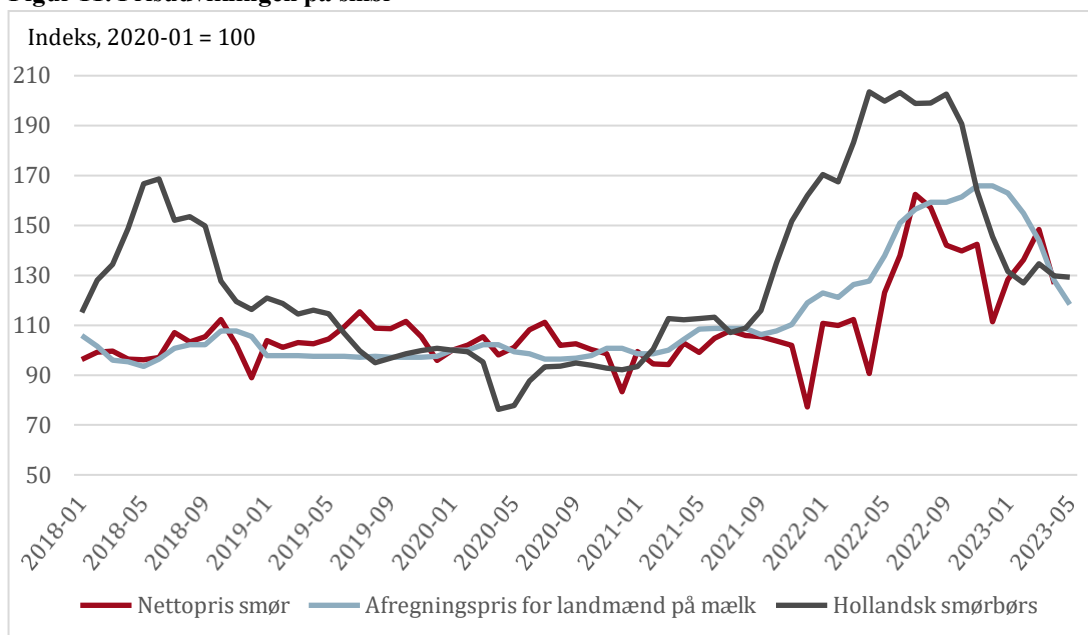
Kilde: Danmarks Statistik FIKS44, Arlas årsregnskab og Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens egne beregninger.

Note: Bruttoavancen i mia. kr. er deflateret med BNP-deflatoren. Som approksimation for bruttoavancen for mejeriindustrien er tal fra Arlas årsregnskab anvendt. Det skyldes, at Danmarks Statistik grundet diskretionshensyn ikke offentliggør data for mejeriindustrien. Bruttoavancen beregnes ved at fratrække produktionsomkostningerne fra omsætningen. Produktionsomkostningerne indeholder bl.a. køb af råmælk og udgifter til energi og løn i forbindelse med produktionen. Produktionsomkostningerne indeholder bl.a. ikke omkostninger til distribution og salg. Det betyder, at bruttoavancen er beregnet på en lidt anden måde.

Det er ikke muligt med offentligt tilgængelige data at komme helt tæt på bruttoavancen på smør i de forskellige led i værdikæden. Således vil kategorien 'primære erhverv – avl af malkekvæg' og mejerier producere andre produkter baseret på råmælk end smør. For engroshandel og detailhandel vil der ligeledes indgå en række andre produkter end smør i den beregnede bruttoavance.

Den internationale smørpris (handlet på børs i Holland) er steget betydeligt fra august 2021 og frem til april 2022, jf. figur 11. Den internationale børspris på smør begyndte således at stige nogen tid før den danske forbrugerpris på smør – og steg i øvrigt betydeligt mere. Efterfølgende er såvel den danske forbrugerpris som den internationale børspris på smør faldet, og samlet set er de to priser steget lige meget fra starten af 2020 og frem til april 2022.

Figur 11. Prisudviklingen på smør

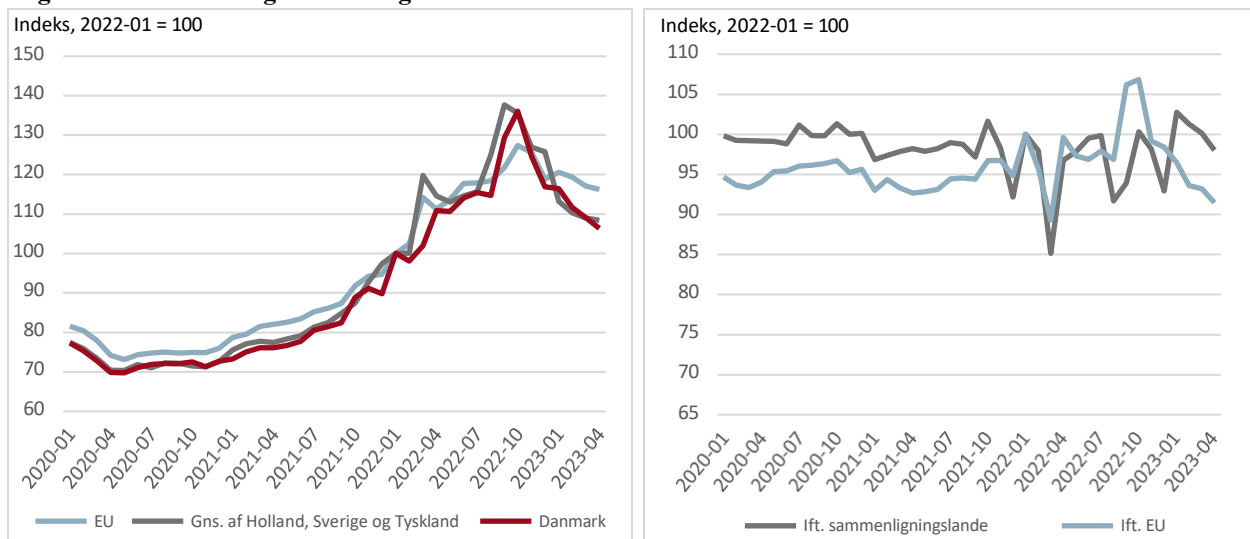
Kilde: Danmarks Statistik og den hollandske smørbørs

Det væsentligste input i smørproduktionen er mælk. Afregningsprisen til danske landmænd steg betydeligt igennem hele 2022 og er først begyndt at falde i starten af 2023, jf. figur 11. Afregningsprisen til danske landmænd har fulgt samme mønster som afregningsprisen til landmænd i andre europæiske lande. Forbrugerprisen på smør synes således at være begyndt at falde før prisen på mælk til landmanden. Samlet set er forbrugerprisen på smør og afregningsprisen til landmanden steget stort set lige meget fra starten af 2020 og frem til april 2022.

3. Udviklingen i energipriserne

Det samlede forbrugerprisindeks for energi i Danmark har udviklet sig på nogenlunde samme måde som i sammenligningslandene og i EU, dog med lidt udsving, jf. figur 12. Det samlede indeks dækker over elektricitet, natur- og bygas, benzin, diesel, smøremidler, fjernvarme mv., flydende brændsel, flydende kulbrinter og andet fast brændsel. Siden januar 2022 er indekset steget mindre i Danmark end i sammenligningslandene og EU.

Figur 12. Prisudviklingen for energi

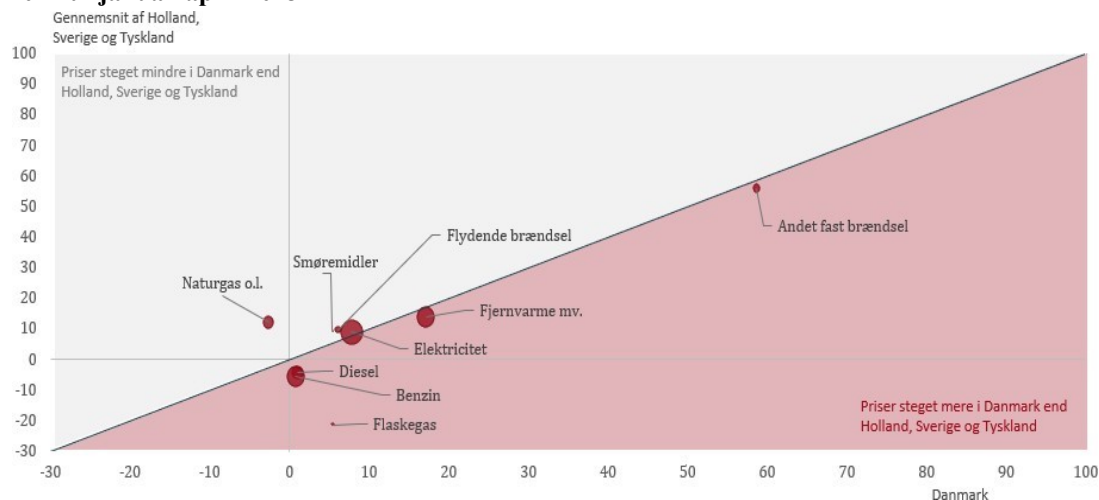

Kilde: Eurostat og Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens egne beregninger

Note: De to kurver til højre i figuren viser prisudviklingen i Danmark i forhold til den gennemsnitlige prisudvikling i hhv. sammenligningslandene og EU. Det vil sige, at når kurven stiger, er prisudviklingen hurtigere i Danmark end i sammenligningslandene, mens den er langsommere, når kurven falder. Sammenligningslandene er valgt, da de ligger relativt tæt på Danmark og er nogenlunde sammenlignelige f.eks. velstand. Det bemærkes, at den svenske krone er deprecieret i perioden, hvilket isoleret set har medført et opadgående pres på priserne i Sverige.

Der er betydelig variation i prisudviklingen for de produktgrupper, som indgår i det overordnede indeks for energi. For de fleste produkter har den årlige vækst i Danmark og sammenligningslandene været nogenlunde ens, jf. figur 13.

Figur 13. Gennemsnitlig årlig vækst i procent, glidende gennemsnit januar-april 2022 til januar-april 2023

Kilde: Eurostat og Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens egne beregninger

Note: Størrelsen på boblerne indikerer den pågældende forbrugsgruppes forbrugsvægt. Sammenligningslandene er valgt, da de enten er relativt tæt på Danmark eller nogenlunde samme størrelse.

Bilag 1: Bruttoavancer

Som mål for bruttoavancer anvendes i denne analyse virksomhedernes køb og salg fra momsstatistikken. Data dækker både indenlandsk og udenlandsk køb og salg. En bruttoavance kan både opgøres i procent og i kroner.

I procent opgøres bruttoavancen som:

$$\frac{\text{Momspligtigt salg i alt} - \text{Momspligtigt køb i alt}}{\text{Momspligtigt salg i alt}}$$

I kroner opgøres bruttoavancen som:

$$\text{Momspligtigt salg i alt} - \text{Momspligtigt køb i alt}$$

Da bruttoavancen er baseret på det momspligtige køb og salg, tager den ikke hensyn til udviklingen i fx løn og finansieringsomkostninger.

Nedenfor er et eksempel på, hvordan en omkostningsstigning kan påvirke en virksomheds bruttoavance. I dette eksempel er der sket en omkostningsstigning på 100 kr. i det momspligtige køb, som overføres en-til-en. Dette medfører en uændret bruttoavance i kroner, men et fald i bruttoavanceprocenten.

Stiliseret eksempel	Før krise	Efter omkostningsstigning
Værdi af salg	200 kr.	300 kr.
Omkostninger til vareforbrug, el og andre poster, der er omfattet af momsstatistikken	100 kr.	200 kr.
Bruttoavance i kr.	100 kr.	100 kr.
Bruttoavance i pct. af salg	50 pct.	33,3 pct.

Sammenhængen mellem bruttoavance og pristransmission

Der er en sammenhæng mellem bruttoavanceprocenten og pristransmissionen i kroner, hvorfor det tilgængelige data kan give en indikation på pristransmission.

Det kan vises matematisk, at såfremt pristransmissionen er mindre end 1, vil bruttoavanceprocenten altid falde, så længe avancen ikke er negativ inden omkostningsstigningen. En pristransmission på 1 vil ligeledes føre til et fald i bruttoavanceprocenten, medmindre avancen er 0. Det medfører

omvendt også, at hvis bruttoavanceprocenten er steget som følge af en omkostningsstigning, kan det entydigt udledes, at pristransmissionen må være over 1, dvs. at prisen er steget mere end omkostningerne.⁷

Der vil i denne analyse derfor hovedsageligt være fokus på bruttoavanceprocenten som mål frem for bruttoavancen i kroner.

⁷ Det bemærkes, at disse resultater relaterer sig til en situation, hvor marginalomkostningerne er konstante.